

A görög katolikus egyházi értelmiség alakulása Szatmárban a 19. század első felében

Bura László

Görög katolikus diákok Szatmárnémeti katolikus iskoláiban; adalékok a Kárpát-medence észak-keleti régiójának társadalmi és egyházi életében ható jelenségekhez.

Tanulmányunk két Szatmárnémetiben a 19. század első felében (1852-ig) önállóan működő iskola levéltári anyaga, beírási dokumentumai alapján készült.

A szatmári római katolikus püspökség 1804-ben történt megalapítását követően első püspöke, Fischer István a Helytartótanáctól gimnázium indításának engedélyezését kérte. A tervezett 6 osztályos gimnázium megindítását szervezési problémák késleltették, így működését csak 1806-ban kezdte meg Nagyobb Királyi Gimnázium néven.

Magánintézményként még 1804-ben megkezdte működését a hatosztályos gimnáziumi tanulmányokra épülő két tanéves intézmény, a nyilvánossági jogot csak később megszerzett Szatmárnémeti Római Katolikus Püspöki Líceum¹.

A két intézmény 1852-ben, az Organisations Entwurfs megjelenése után, az új közoktatási rendszer bevezetésekor a hatosztályos gimnáziumot egyesítették a Szatmári Püspöki Líceum bölcséleti osztályaival, s létrejött a nyolcosztályos ún. főgimnázium.

A két intézmény vonzásköre Szatmár megyén kívül magába foglalta a szomszédos vármegyéket, illetőleg gyakorlatilag sok diákja származott az Kárpát-medence észak-keleti térségéből. A két intézmény történetét, illetőleg társadalmi szerepének addig ismert kerettörténetét meghaladó bemutatására törekvő tanulmányokat a szatmárnémeti iskolákat bemutató, *Iskolavárosunk: Szatmárnémeti* című könyvben közöltük², az ismert diákságuk anyakönyvi adatait pedig a *Szatmári diákok 1610 - 1852* című kötetben³.

Mindkét iskolai intézményben nagyon sok görög katolikus diák tanult⁴. A gimnázium grammatikai osztályaiban 625 (a diáklétszám 33,75 % -a), a humanista osztályokban 228 (a diákság 33,97 %-a). A püspöki líceum tanulói közül 587 volt görög katolikus (36,39 %). Anyanyelvüket tekintve a keleti szertartású (görög katolikus) kereszténységhez tartozó diákok (illetőleg családjaik) a térségben főleg szlávok, románok, s kisebb mértékben magyarok is voltak, családjukban ruténül /ruszinul, szlovákul, lengyelül, románul, magyarul beszéltek.

Gyakorlatilag valamennyien hozzájárultak a térség különböző etnikumú és nyelvű görög katolikus értelmiségének kialakulásához, formálódásához. Következésképp a keleti szertartású katolikus diákságra vonatkozó anyakönyvi bejegyzések számbavétele, elemzése értékes adalékkul szolgálhat a 19. század első felében formálódó görög katolikus értelmiség alakulásának tanulmányozásához. Adatokat szolgáltathat a 19. század első felében működő görög katolikus egyházak helyzetéről, esetenként a lelkészek működési helyének változásairól (pótolhatja a számba nem vett, vagy a 20. század második felében megsemmisült egyházi dokumentációkat), árnyalt információkat nyújthat a görög katolikusok nyelvhasználatáról, a kölcsönös egybefonódásokról, beolvadásról, rávilágíthat a társadalmi felemelkedésre törekvő görög katolikus papság némely jellemző vonására.

Forrásanyagunkat tehát a gimnázium és a püspöki líceum hasonló szempontok szerint elkészült beírási jegyzékei képezik. A jegyzékek rovatai: Sorszám / Családnév,

¹ Mind a Nagyobb Királyi Gimnázium, mind a Szatmárnémeti Római Katolikus Püspöki Líceum levéltári anyaga hiányos, az 1945 utáni felszámolásuk után megmaradt anyag a szegedi JATE Központi Könyvtárában található (Jelzete: Ms I 805b).

² Bura 1999. 105 - 142, illetőleg 168 - 198..

³ Bura 1994: 214 - 245, 246 - 318, 319 - 350.

⁴ Tanulmányunkban csak a gimnázium felső tagozatán, a humanista osztályokban tanuló diákokra és a püspöki líceum tanulóira vonatkozó adatokra hivatkozunk.

Keresztnév, Életkor, Vallás // Nép vagy Nemzet, Születési hely, Megye vagy Tartomány // Apja vagy Gyámja vagy Gondoka (neve), állapota [nemes, polgár ~ foglalkozása] és lakhelye.

A beírási jegyzékeket latinul készítették, a nevek írásmódja a nevet feljegyző műveltségére, iskolázottságára jellemző, annak függvénye. Észrevehető, hogy melyik nevet írta németes, latinos, magyaros műveltségű scriptor, hallás vagy bemondás után⁵.

A két intézmény tanulóinak születési helyére és apjuk (gyámjuk) lakhelyére vonatkozó adataiból megállapíthatjuk az iskolák vonzáskörét.

A gimnázium felső tagozatának, a humanista osztályokba járó - a korabeli közigazgatási rendszer alapján azonosított - származási helyű diákjainak többsége (380) Szatmár megyében született, de sokan tanultak itt a szomszédos megyékből is: Ugocsából (102), Beregből (45), Máramarosból (28), Szabolcsból (25), Közép-Szolnokból (20), Kővár-vidékről (19); s szép számmal jöttek távolabbi megyékből is: Ungból (27), Abaújból és Zemplénből (18 -18), Biharból és Hevesből (10 -10), Szepesből és a Hajdú-kerületből (9 - 9), Árvából (8). Ezeknél kevesebb (1 - 5) diák tanult a humanista osztályokban Borsod, Doboka, Kraszna, Litró, Nyitra, Pest, Zala és Zólyom megyéből, a Jászságból és Kézdiszékből.

A püspöki líceum 1375 azonosított születési helyű diákja közül Szatmárnémetiben született 87, (a korabeli) Szatmár megyében 356, Máramaros megyében 247, Ungban 138, Beregben 128, Ugocsában 117, Szabolcsban 68, Zemplénben 53, Árva megyében 19, Abaúj, Bihar és Közép-Szolnok megyében 18 - 18, Kővár-vidéken 28, Pest megyében 12, Galiciában 11 tanuló⁶.

A két intézmény diákságának beírási adataiból megállapíthatjuk, hogy a 19. század első felében 220 görög katolikus parókus gyermekei tanultak a gimnáziumban és/vagy a püspöki líceumban. Azt is megállapíthatjuk, hogy a lelkészek (parókusok) a diák születésekor, illetőleg tanulmányai időszakában hol működtek.

A 187 parókia, ahol működtek, a korabeli állami közigazgatás szerint 13 megyében helyezkedett el, (betűrendben): Abaúj, Bereg, Bihar, Borsod, Kővár-vidék, Közép-Szolnok, Máramaros, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa, Ung, Zemplén megyében. Az egyes parókiákon működött lelkészek nevét és működésüknek (a diákok adataiból azonosítható) időpontját tanulmányunk adattárában közöljük.

A Kárpát-medence észak-keleti régiójának valamennyi görög katolikus egyházközsége az 1660-ban alapított Munkácsi Görög Katolikus Püspökséghez tartozott. A munkácsi püspökség esperesi kerületet létesített Szatmárban is, Szatmárnémeti, Nagybánya, Felsőbánya, Avasfelsőfalu és Nagykároly székhellyel, majd 1776-ban Bacsinszky András munkácsi püspök Szatmárnémeti székhellyel külhelynökséget alapított. Az egyházmegye határai az idők folyamán többször változtak, Szatmárt illetően a román unió hozott változást, ugyanis a fogarasi püspökséget követően 1777-ben újabb püspökség létesült. A nagyváradi román görög katolikus püspökség létrejötte után 72 Szamoson túli parókiát több száz filiával (Szegedtől Debrecenig, Nyíregyházáig) átcsatoltak a nagyváradi püspökséghez. Később nyolc egyházközséget visszakapcsoltak Munkácshoz, ugyanakkor azonban Nagyvárad újabb kilenc egyházközséget kapott. Ekkor kapta meg a nagyváradi egyházmegye a Szatmárral szomszédos Érmellékről Érkörtvélyes, Érmihályfalva, Érselind és Gálospetri, a Szatmárnémetihez közeli Pete egyházközségeit⁷.

A 19. század első felében a két szatmári tanügyi intézménynek kiemelkedő szerepű volt a térség görög katolikus értelmisége képzésében. Görög katolikus diáksága (a tanulók egyharmada) révén a térség szláv (ruszin / rutén, szlovák, lengyel) és a román eredetű

⁵ A családnevek írásában megtartottuk az okiratokban előforduló alakot, a helyneveket a 19. század első felében használatos magyar nyelvű alakban írjuk.

⁶ Mind a gimnázium humanista osztályaiban, mind a püspöki líceumban tanulók esetében származási helyüket az egyes megyéken belül helységekre lebontva, részletezve: In: Bura 1999: 119 - 125 és 187 - 190. +

⁷ Vö.: Bendász István - Koi István 1994.

/ identitású értelmiségi rétegének számot tevő formálóját, alakítóját volt, a munkácsi egyházmegye híveinek ugyanis többsége (63,8 %) ruszin (rutén) volt, román a hívek egyötöde (20,89 %), magyar (6,23 %), szlovák (0,94 %). Az egyházi összeírás kétnyelvűként tartotta nyilván a hívek 7,19 százalékát.

A ruszin anyanyelvű (ruszin prédikációt hallgató) görög katolikus hívek aránya a legmagasabb volt Sáros (98,65 %), Bereg (96,75 %), Ung (95,14 %) és Ugocsa (91,01 %) megyében, a tíz százalékot sem érte el Szatmár (5,6 %) és Szabolcs (7,52 %) megyében. A román (román prédikációt hallgató) népesség: Szatmárban (a megyebeli görög katolikusok 74,61 %-a), Máramarosban (35,74 %-a), Szabolcs megyében (15,53 %-a), Ugocsában (13,42 %-a).

Magyar hívek hét vármegyében éltek: Szabolcs (a vármegyebeli görög katolikus hívek számához viszonyítva): 40,05 %; Borsod 31,10 %; Abaúj: 24,33 %; Szatmár: 8,59 %; Zemplén: 5,78 %; Ugocsa: 3,46 %; Ung: 0,51 %. A görög katolikusok 100 %-a magyar volt a hegyaljai esperességben; a dorogi, látkői, nyíri, szántó esperességekben arányuk meghaladta az 50 %-ot.

Szlovák nyelvű hívek éltek Abaúj-Torna vármegyében (a vármegyebeli gk hívek számához képest): 8,19 %; Szepes: 14,51 %; Zemplén: 0,33 %. Kivétel nélkül szlovák nyelvűek voltak a Gömör megyei parokiák és filiák; magas volt arányuk az alsó-szepesi esperesi kerületben: 28,19; valamint a kassai kerületben: 20,27 %.

Ruszin - magyar kétnyelvűek (a görög katolikusok 5,37 %-a) éltek Abaúj, Bereg, Borsod, Máramaros, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa, Ung, Zemplén megyében.

Ruszin - szlovák kétnyelvűek (a görög katolikusok 1,65 %-a) a bártfai és az alsószepesi kerületben.

Ruszin - román kétnyelvűek (a görög katolikusok 0,85 %-a) Máramaros, Szatmár és Ugocsa vármegye területén.

Magyar - román kétnyelvűek Szatmár és Máramaros megyében; a felsőbányai esperességben (a görög katolikusok 16,05 %-a), a nagybányaiban (17,56 %), a nagykárolyiban (14,36 %), a szigetiben (11,21 %).

A csereháti esperességben magyar - szlovák (195 hívő) és három szatmári esperességben ruszin - magyar - román (1100 hívő) közösségekről is tudósít⁸.

Az etnikai, nyelvi viszonyok fentebb érzékeltetett változatossága⁹ háttérül szolgálhat a térség nyelvi - etnikai viszonyai milyenségének, változásainak, valamint a görög katolikus papság értelmiségi és társadalmi szerepének és magatartásának vizsgálatához. Elemzésünk adatai ugyanakkor szemléltető adalékkul szolgálhatnak a térségben végbemenő etnokulturális, akkulturációs folyamatok tanulmányozásához.

Mind a gimnáziumban, mind a püspöki líceumban tanulók között jelentős réteget képeztek az értelmiségi családból származók, számuk a gimnázium humanista osztályaiban 186 (26,41 %), a püspöki líceumban 514 tanuló (48,98 %). Az értelmiségi családból származók közt magas a görög katolikus papi családból származó tanuló, a humanista osztályokban 82 (az értelmiségi csoport 43 százaléka), a püspöki líceumban 293 (az értelmiségiek 52 %-a)¹⁰.

A tanulók etnikai származását kutatva meg kell állapítanunk, hogy a gimnáziumban tanulók közül elenyészően kevesen vallják magukat ruszinak, románnak, ugyanakkor a püspöki líceumban tanuló diákok közt 172 ruszint (14,27 %) és 116 románt (9,62 %), 3 - 3 szlovákot, illetőleg délszlávot (0,24 - 0,24 %) találunk.

⁸ A statisztikai adatokra vonatkozóan vö.: Udvari 1990: 64 - 65.

⁹ A munkácsi görög katolikus püspökség 19. század eleji etnikai és nyelvi adatainak esperességenkénti összefoglalása In: Udvari 1990: 79 - 84, részletezve (parokiák és filiák) Udvari 1990: 86 - 153.

¹⁰ Vö.: Bura 1999: 131, 193 - 197.

A tanulói névsorokban megjelölt identitás - Hungarus, Slavus (itt: szlovák), Ruthenus, Germanus, Valachus, Gallicianus, Transilvanus, Armeanus, Illir - nem azonos a mai értelemben vett nemzetiségi hovatartozással. Általában ugyanis a tanuló (szülei) etnikai származását, nyelvi hovatartozását - magyar, szláv ('szlovák'), ruszin (rutén), német, román; erdélyi (ez lehet magyar, német, román, székely, örmény) jelöli. A Hungarus ('magyar') jelző jelenthet magyart, de jelentheti a 19. század első felében Magyarországon élő, a középkori magyar államiságban és a nemesi nemzet eszméjében gyökerező sajátos identitástudatot is¹¹.

A rendi nemzetbe kerülés törekvését tanúsítják azok a parókusok, akik az egyházi uniót követően nemességet nyertek, s állapotukat: a nemességhez tartozást az egyházi beosztásuk mellett említik is.

Ezt tanúsítják a különböző nyelvi eredetű¹² (sokszor azonos) neveket viselők által vállalt különböző / megváltozó, megváltoztatott identitások, azaz ugyanazoknak a tanulóknak (szülőknek) az évek folyamán megváltoztatott identitás-vállalásai (illetőleg ennek kifejezése, jelölése) is. Ebben ugyanis a rendi nemzettudatban a nyelvi hovatartozásnak nem volt szerepe¹³.

Sok ruténnek, románnak valló görög katolikus parókus aki magát korábban ruszinnak / ruténnek, románnak vallotta, később (ugyanabban a ruszin, román egyházi közösségben működve) magát Hungarusnak mondta.

Így a ruszinok /rutének közül Bereg megyében Mihalits Ioannes (Huszt, 1817: Ruthenus < 1824: Hungarus), Ilnitzky Basilius (Kis-Almás, 1821: R < 1824: H); Máramaros megyében: Illyasevits Ioannes (Iza, 1823: R < 1823: H); Szabolcs megyében: Polyanszky Ioannes (Nagyrákóc, 1820: R < 1821: H), Riskó Georgius (Ders, 1823: R < 1824: H).

A románok közül: Szatmár megyében: Bónyi Ioannes (Dob, 1843: Valachus < 1844: H), Jakab Michael (Jánk, 1829. gr. r.u. < 1832: H), Laurán Myron (Tamaia, 1820 V < 1832: H).

Identitások egymásba olvadására, egybefonódására utalhatnak az olyan esetek, amikor a Hungarus ruszinra/ruténre, a ruszin / rutén Valachusra, románra változik. Szatmárban ilyen Csobaly Ladislaus (Porcsalma, 1816: H < 1817: R), Csobaly Ladislaus (Ráksa, 1816: H < 1819: R), Bónyi Georgius (Vetés, 1820: H < 1821: V); Molnár Ioannes (Láposbánya, 1816: R < 1819: V).

Valószínűleg ugyanaz a papi család lehet a Bónyi, amelynek tagjai, Franciscus (Töketerebes, 1808: H), Basilius (Nyíregyháza, 1812: R), Georgius (Vetés, 1817: V)„ akik magukat az általuk szolgált közösség beszélt nyelve szerint vallották magukat magyarnak, ruszinnak vagy románnak.

Amint a két intézmény diáknévsorainak (és anyakönyvi bejegyzéseinek) tanúsága szerint az anyanyelv, a felekezeti és e nemzetiségi hovatartozás a római katolikus tanulók esetében sem fedte egymást, ugyanezt állapíthatjuk meg a görög katolikus tanulók (és családjuk) esetében is.

Az egyesült görög katolikus egyház papjainak, kántorainak a bölcsészeti osztályokban (a püspöki líceumban) tanuló gyermekeinek száma tanúsítja, hogy az unióra lépett papság számára kedvező volt a földesuri terhek alóli felszabadulás, sokan közülük nemességet is kaptak¹⁴. Az egyesült keleti szertartású papság gyermekeit a 18. század végétől, a vizsgálódásunk tárgyát képező 19. század első felében latin iskolában taníttatja, így az ekkor

¹¹ Vö.: Romsics 1998: 58.

¹² A családnév nyelvi eredete nem igazít el viselője identitását illetően, ui.sok ruszin ~ rutén nyelvi eredetű nevet viselő tanuló magyarnak (Hungarus), ugyanakkor magyar nyelvi eredetű családneveket viselők pedig a ruszin vagy a román nemzethez vallja magát. A görög katolikus vallású tanulók esetében a származáshelye, vagy parókus apjának akkori munkahelye utalhat valós etnikumára, ui. a román vagy ruszin / rutén faluból származó diák valószínűsíthetően román vagy ruszin. (Vö.: Bura 1999: 133.)

¹³ Vö.: Cholnoky 1996: 23., Crystal 2003: 51.

¹⁴ A ruszinok főként Ugocsa megyében kaptak nemességet, a románok Máramarosban szereztek nemességet.

- ezután papi pályára lépők képzettségüket, műveltségüket itt (is) szerezték. Ezért jellemző főként a ruszin (rutén) papságra, hogy elszakad népétől és fokozatosan elhagyja anyanyelvét is.

A táblázat szemlélteti a 19. század első felében a két iskola diáknévsorainak adataiból azonosított görög katolikus parókusok közigazgatási megyék szerinti megoszlását, vallott/vállalt identitását, társadalmi hovatartozását.

Megye	Helységek száma	Parókusok száma	Vállalt identitása					Társadalmi állapot
			magyar	ruszin	román	erdélyi	Ismeretlen	
Abaúj	1	1					1	
Bereg	29	33	15	14			4	
Bihar	1	1	1					
Borsod	1	1		1				
Kővárvidék	3	3		3		2		
Közép Szolnok	4	4	1			2	1	1
Máramaros	42	48	16	23	5		4	
Szabolcs	13	13	7	6				1
Szatmár	55	68	3	3	14		13	16
Ugocsa	14	22	11	8			3	3
Ung	14	16	12	4				
Sáros	2	2	1		1			
Zemplén	8	8	3	4			1	
Összesen	187	220	103	64	20	2	29	21

A görög katolikus parókusok megyénként/helységeként

A helységneveket korabeli alakjukban és írásmódjuk szerint közlöm. (Esetenként azonosítását szolgálja (zárójelben) a korabeli hivatalos közigazgatási neve.)

A lelkész neve előtt az évszám, amikor a faluban szolgált, [a < > jel közé tett évszám azt jelzi, hogy a parókus előzően szolgált ott, elhunyt] neve betűhíven (s esetleges alakváltozata), utána etnikai identitása (kezdőbetűvel): H(ungarus), R(utenus), S(lavus), T(ransilvanus), V(alachus); társadalmi helyzetére vonatkozó bejegyzés (nobilis, civis), (s esetenként) a g. r. u. (= graeci ritus uniti), g. r. c. (=graeci ritus catholici) utalás. A tilde ~ nevét (megismétlését) helyettesíti.

Szatmár megye

Amac

1819, 1820: Mátyás Ioannes, H., 1821: ~
, nobilis parochus
1843: Bónyi Basilius

Apa

1808, 1809: Buday Georgius, V.
1838, Erdöss Simon, H, nobilis parochus,
1839: ~ Simeon

Apáthi

1824: Paska Petrus, H.

Aranvos-Megyes / Aranvos - Medgyes

1823: Vászony Theodorus, H., parochus
nobilis.

1824, 1825: Vászony Theodorus

1829, 1834: Vászony Theodorus,
parochus nobilis

Barlafalu

1806: Fázsy Ladislaus, V.

Batiz

1839: Papp Philippus, H.

Bikszád

1815: Csobay (Csobai) Gabriel, V.

Borhíd

1829, 1830: Papp Basilius, H

Bujánháza

1829, 1830, 1834: Papp Jacobus, g.r.u.

Csegöld

1820, 1821, 1823: Pascha Petrus, H.
nobilis parochus

Csenger-Ujfalu

1829, 1830: Szilagyi Joannes, nobilis
parochus

Csomaköz

1826: Vezendy Iosephus

Dengeleg

1822, 1823 Antal Stephanus, V.

Dob

1843: Bónyi Joannes, H,
V(ice)A(rchi)Diac(onus) et parochus
g.r.u.

1844: Bonyi Joannes, H, nobilis
parochus.

Dobráncz-Apáti

1822: Paska Petrus, H.

Erdő-Szada

1806: Papp Joannes, V.

Fábiánháza

1807, 1808: Kéla Joannes, H.

Felső-Bánya

1809: Buday Georgius, V.

Felső-Boldád

1825, 1829: Paska Petrus, H. nobilis
parochus

Felső-Fernezely

1816, 1817: Orosz Ignatius, V.

Jánk

1829: Nagy Basil, civis

1829: Jakab Michael, g.r.u., H.

1834: Jakab Michael, H.

Józsefháza

1824: Paska Petrus, nobilis parochus

1828: Paska Petrus, H, nobilis parochus

1838: Papp Philippus

Kányaháza

1833: Nitzás Elias, H.

Kegye

1820: Talpas (Talpasy) Michael, V.,

Királydaróc

1839: Pap Georgius, H.

Kis-Bánya

1829, 1830: Biltz Ladislaus, H.

Kis-Szokond

1825, 1828, 1829: Kunk Joannes, H,
civis

Körtvényes [Körtvélyes]

1819: Csobali (Csoboly) Basilius, Ru

1821: Csabáli (Csobály) [Basilius].R.

Krassó

1808: Madarászy Laurentius, V.

Lápos-Bánya

1815, 1816: Molnár Joannes, R,

1819: Molnár Joannes, V

Madarász / Madarasz

1806: Kardos / Kardoss , V.

1843. Czinka Joannes, H, g. r. u.

Misztótfalu

1824, 1825: Kimpán Basilius

Nagy-Bánya

1815: Fázsi Andreas, V.

Ó-Pályi

1838: Szoták Joannes

Óvári

1819: Bónyi Georgius, H.

Piskárkos

1829: Tomucz Demetrius, g. r. u.

Porcsalma

1815: Csobay Ladislaus, H

1816: Csobai Ladislaus, H

1817: Csobay Ladislaus, R

1820: Csobali ~ Csoboly Basilius, R.

Rakos-Terebes

1806: Ángyus Petrus, H., parochus nobilis

1809: Sorbán Demetrius, V.

1824, 1825: Sötér Georgius, H.

Ráksa

1815: Csobaly Ladislaus, H

1816: Csobai Ladislaus

1819: Csobaly Ladislaus, R

Reszege

1809: Papp Franciscus, H.

Réztelek

1843: Madarászy Joannes, g. r. u.

Rózsapallag

1829: Papp Andreas, nobilis parochus, g. r. u.

1834: Vászony Theodorus, H.

Szaniszló

1822, 1823: Kővári Basilius, V.

Szatmár

1818, 1819: Kis Ladislaus, H.

Szatmárnémeti [= Németi]

1829: Volkovszky Basilius, g. r. u. ,

1831, 1832: ~ parochus nobilis,

1834: ~ , H. , 1843: ~ , g. r. u.

Szokond

1814: Magyar Franciscus, H.

Tamaia (= Tomány)

1820: Laurán Myron, V.

1821: Laurán Miron

1832, 1833, 1834: Laurán Miron, H.

Terebes

1820: Mátyás Joannes, H.

Terem

1814: Marcus Michael, H.

Tőke-Terebes

1808, 1809: Bónyi Franciscus, H.

parochus nobilis

1817: Katona Georgius, H.

1821: Bónyi Ladislaus, H.

Udvari

1827: Simonyi Andreas, H.

1829: Szabó Ioannes

Vetés

1814: Bónyi Georgius, H.

1817, 1820.: Bonyi Georgius, 1821, 1822:

Bónyi Georgius, V.

Vezend

1806, 1807: Magyar Georgius, H.

1826: Talpassy Ladislaus, H.

Veresmart / Vörösmart

1806, 1807: Erdöss Petrus, H, parochus nobilis

1823, 1824, 1838: Thoma Joannes, H.

Zsadány

1829, 1830, 1839: Fábián Theodorus, g. r. u., noobilis parochus

Bereg Megye

Beregszászensis

1820: Zlotzki Joannes

Bilke

1821, 1822, 1823: Seregélyi Theodorus, R

1829, 1830: Csopey Theodorus, H.

Botovisce [Botfalva]

1806, 1807: Koflánovits Mathias, R.

Falucska

1823, 1828, 1829, 1830: Koflanovits Michael, parochus civis, g. r. u.

Fekete-Patak

1839: Petrovits Joannes, H.

Felső-Vereczke

1823: Maruczanics Joannes, H, civis

Huszt

1817, 1823, Mihalits Joannes, R

1824: Mihalits Joannes, H.

Ignéztz

1824: Szabó Ioannes, H.

Iloncza

1807, 1808: Sereghi Petrus

Kalnik

1823, 1824: Legeza Ioannes, H.

Kis-Almás

1821: Ilnitzky Basilius, R

1823: Illasevits / Illyasevits Joannes, R

1824: Ilnitzky Basilius, H.

Kovászó

1816, 1817: Kováts Joannes, H.

Kövesd

1820: Koflanovits Michael, R.

Lahó

1820: Szozánszky Mathias, H. *

Leányfalva

1809: Fazikas Ignatius, R.

Lutska [= Lucskaszeg]

1815, 1816: Lyakovits Joannes, R.

Medentze [Medence]

1809: Mesko Andreas, R.

1816: Antalóczy Antonius, R

Mukliva

1809: Grigasi Michael

Nagy-Géc

1843: Szerbák Antonius, g. r. u.

Nagy-Mogyorós

<1832, 1833>: Ornitsay Ioannes, H.*

[1833:Ozitsay ?]

Nagy-Tiba [Nagytibava= Havasalja]

<1820 >: Hutza [Georgius] R. *

Patzkanjő [??]

1828, 1829: Volosin (Ioannes) H.

Ploszkó

1819, 1820, 1821: Stetzovis Theodorus
Ru,

Repede (Rjapigy)

<1829>: Illyasevits Basilius, H *

Ruszkótz [Ruszkóc = Orosztelek]

1828, 1829: Volosin [Joannes], H

Szentmiklós

1809: Koflánovits Michael, R.

Sztrabitsó [= Mezőterebes]

1829: Popovits Stephanus, H.

Uj-Dávidháza (Novoje Davidkovo)

1824: Azary Antonius, H.

Volótz [Volóc]

1809: Grigasi Michael, R.

Abaúj megye

Kék [= Szárazkék]

< 1828, 1829 > : Hokozyai Antonius *

Bihar megye

Ecsed

1808: Bilkei Ioannie, H.

Borsod megye

Felsőzsolca

1821: Molnár Georgius, R.

Kővár

Kis-Nyíres

1838: Hoszszu Stephanus, T.

Nagy-Nyíres

<1839> : Pap Georgius

Somkut

1822: Buttyán Joannes

Közép-Szolnok megye

Debren

1824: Czibenczky Joannes, T.

Gyirókut

1829: Popdán Joanes, H.

Köd

1829: Farkas Josephus, T, nobil
parochus, g. r. u.

Tasnád-Szarvad

1839 : Ungur [Petrus]

Sáros megye

Abraham

1821: Talpas ~ Talpasy, V.

Eperjes

1822, 1824: Chira Andreas, H.

Zemplén megye

Leles-Polyan (= Lelesz)

1812: Chira Andreas, Ru

Nevicke)

1809: Boksay Joannes, H.

Petrik

1812: Damianovics Josephus, H.

Szerdahely

1808: Dudinszky Andreas, H.

Szztarina

1815: Gerbery Demetrius, R

Techna (= Szécsudvar)

1825, 1826: Papp Joannes Ireonim

Telepótz

1815: Andrejczó / Andrejczó Joannes, R
(Andrejco, Andreczo)

1816: Andrjetzi Joannes

Varhotz

1808: Seregély (Seregélyi) Basilius, R.

Máramaros megye

Alsonyeresznicensis ~ (1809) Also-

Nyeresznynicensis (= Nyeresznica ?,
Zólyom)

1808: Kosztevics ~ Kosztevits

Franciscus, R.

1809: Kosztevics Franciscus, R.

Bártfalva (= Bárdfalva)

1826, 1828, 1829: Opris Petrus, H.

Bedensis (= Bedő : Bedőháza)

1806: Strometzky ~ Stromeczky, R.

Botsko

1822: Dumnitzki Basilius, R.

Bogdán (=Tiszabogdány)

1827: Andruchovich Joannes

Budfalva

1820: Drágus Mathias, V.

Bukovetz (= Bükköspatak)

1806, 1807: Lyáchoyits Pantaleon, R.

Drievisneis (?)

1826: Lázár Florianus, H

Herincse

(1829) Prodán (Alexander), H.

Irholtz (= Irhóc)

1830: Michalkovits Eustachius, H.

Iza ~ Isa

1821: Illyasevits Andreas, R.

1823: Illasevits (Illyasevits) Joannes, R.

1824: Ilyasevits Theodorus, H.

1839: Kirsalószky Elias, H.

Jód

1807, 1808: Mihályi Michael, V.

Kabolva-Polyána (= Gyertyánliget)

1817, 1819: Klempus Joannes, R.

Kalinfalva (= Alsó-, Felső-Kálinfalva)

1815, 1816: Opriss Ignatius, V.

1824: Opriss Ignatius, H.

1825: Opriss Ignatius, V.

Kaszi-Polyána (= Kaszópolyána → Kaszómező)

1809: Simonszky (Simonszki) Basilius, R.

Kelecseny

1820: Zsetkei Ioannes, R.

Keselymező

1843: Severa Paulus, g. r. u., H

Kis-Bocsko

1829, 1830: Juga Cosmas, H.

Kis-Kirva

1808, 1809: Stromeczky ~ Strometzky Joannes, R.

Kökényes

1820: Zsetkei Ioannes, R.

Körösmező

1809: Kálinszky (Kálinszki) Ioannes, R.

1812: Andrukovits Jacobus, R.

Körtvelyes ~ Körtvélyes (=

Nagykörtvélyes)

1806., 1807: Stiretzky Georgius, R.

1823, 1824: Főzér Franciscus

Kövesd (Bereg ~ ??)

1828, 1829: Koflanovits Michael, H.

Köves-Ligeth

1815: Maximinecz ~ Maximinetz Joannes, R.

Közép Apsa

1820: Simon Stephanus. R.

Közép - Visó

1821, 1829, 1830: Simon Stephanus. H.

Liptse-Pojána (= Lipcsepolyána → Lipcsemező)

1812: Turzó Georgius, R.

Novo Szelitza (= Novoszedlicza → Újszék)

1812: Musztyánovits Michael, R.

Raksa (= Ráksa, Szatmár?)

1815, Csobaly Ladislaus, H.

1816: Csobai Ladislaus

1819: Csobaly Ladislaus, R.

Rasztahensis (? Rásztok, Ung vm ?)

1806: Mihalkovits Eustachius, R.

Rétse (Récse, Szilágy vm.; Recea: Lénárdfalva, Szatmár vm.?)

1807: Iszajovits Joannes

1808: Iszajovics Joannes

Ripinyensis (= Repinye, Repenye)

1806, 1807: Duliskovits Michael, R.

Rhona-Szek (= Rónaszék)

1830: Lipcsey Antonius, H

Sajó

1820: Mann (Ioannes), R.

Sajó-Polyána (= Sajómező)

1808, 1809: Roska Theodorus, V.

Sugatag

1821: Rednik Ladislaus, V.

Szeklencze

1830: Orintsay Michael, H.

Szigeth (= Máramarossziget)

1809: Kuk Joannes, H.

Szuhabaranka: Szuchtatepen

1809: Lyachovits Eustachius, R.

Técső

1807, 1808: Dán Antonius

Tyuska (= Csuszka)

1815, 1816: Iszajevics Gabriel, R.

1830: Duliskovits Joannes, H.

Új Holyatin

1839: Petrovits Ioannes, H.

Szabolcs megye

Atsadiensis (= Nyíracsad)

1808: Bilkei Joannes, H

Ders

1822, 1823: Riskó Georgius, R.

1824: Riskó Georgius, H.

Gelesensis (= Gelse)

1808: Fehér ~ Fejér Joannes, H

Karászló ~ Karaszló

1816, 1817: Gribovszky Andreas, R.

Katasz ?

1806: Molnar Georgius, H.

Kis-Léta

1815, 1816: Telepianovits Antonius, R.

Napkor

1838: Orosz Joannes, H.

Nyírbéltek

1819, 1820, 1821: Molnár Basilius, R.

Nyíregyháza

1812: Bonyi Basilius, R, nobilis parochus

Oros

1824, 1825: Barna Andreas, H.

Rátzfehértó (= Ófehértó)

1822: Riskó Georgius, R.

Tornvos-Pátza (= Tornoypálca)

1826: Lupes Joannes, H.

Veresmárton

1822, 1823, 1824: Thoma Joannes, H.

Ugocsa vármegye

Batar ~ Batár

1822: Seregi Joannes, R

1823: Sereghy Joannes, R.

1829: Faliznyo Franciscus, H. parochus
civis, g. r. u.

1830: Faliznyo Theodorus, parochus
nobilis, H.

1834: Faliznyo Antonius (Ambrosius)

Egres

1806, 1812: Popovits Basilius, R.

Kökénves

1831: Valkovszky Baziliusz, H.

Nagycsongova

1819, 1820,: Polyánszky (Polyanszki)
Joannes, R.,

1839: Firtzak Petrus, 1843: ~ H .

Nagy Gécz (= Nagygéce)

1839, 1843: Szerbák Michael, H.

Nagy Rákóc

1819, 1820: Polyánszky (Polyanszki)
Joannes , R, .

1821, 1822: Polyánszky Ioannes, H.

Ölves (= Ölyvös)

1829, 1830: Zlotzky Michael, H.

Sásvár (= Sasvár)

1816: Vüszarik ~ Wüszarik Joannes, R.

1831: Mesko Bazilius, H.

Szászfalu

1808, 1809: Medveczky ~ Medvetzky
Joannes, R.

1812, 1819: Medveczky Joannes, R

1820: Medvetzki Ioannes, R.

1829: Medveczky Basilius, nobilis
parochus, g. r. u.

Tarna

1843: Madarászy Joannes, g. r. u.

Terebes (= Túrterebes)

1824: Zsiga Joannes, R

Tisza-Ujlak

1824, 1829: Nizsalovszky Elias, H.

Turtz (= Turc)

<1820> : Papp Demetrius, H.

1821, 1834: Papp Andreas, H, nobilis
parochus

1839, 1843: Buday (Ioannes) H.

Veléte

1822, 1824: Zsiga Joannes, R.

Ung megye

Bező

1823: Szabó Antonius, H.

Csernokplova (Csornokholova)

1829: Csobaly Alexius, H.

Darótz

1821: Nehrebetzky ~ Nehrebetzky
Joannes, H.

Hankóc

1822: Damianovits Michael, H.

Horlyó

1829, 1830: Kontratovits Joannes, H.

Irljava

1806, 1807: Asztalóczy ~ Asutalotzy
Joannes, R.

Nagy-Berezna

1822: Danilovits Ioannes, H.

1822: Jatzkovits Petrus, H.

Nevicke

1809: Boksay Ioannes, H.

Perecsény

1824: Legeza Athanasius, H.

Porosztó

1828: Jatzkovits Basilius, H.

Radvantz (= Radvánc)

1809: Danilovits Andreas, H.

1829: Belovits Andreas, H.

Szerednye

1806, 1807: Mitrovits Theodorus, R.

Teszenov

1812: Neviczky Joannes, R.

Ungvár

1815: Lyakovits Ioannes, R.

Könyvészet:

- Arató Endre 1975. A feudális nemzetiségtől a polgári nemzetig. A magyarországi nem magyar népek nemzeti ideológiájának előzményei. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Bendász István - Koi István 1994. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa. Nyíregyháza.
- Bura László 1994. Szatmári diákok 1610 - 1852. Fontes rerum scholasticarum V. Szeged, 1994. 214- 245, 246 - 318, 319 - 350.
- Bura László 1999. Iskolavárosunk: Szatmárnémeti. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Bura László 2007. A keleti szertartású kereszténység múltja és jelene Szatmárban. In: Uő.: Vizsgáljuk meg ezek okát! Szatmári művelődéstörténeti és egyháztörténeti tanulmányok. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Bura László 2009. Iskolatörténeti, oktatástörténeti kutatások, dokumentumok. In: Bura László (szerk.) Sodrásban 1999 - 2009. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2009. p. 182 - 216.
- Bura László 2010. Családnevek művelődéstörténeti és nyelvészeti tanulságai. (kézirat)
- Cholnoky Győző 1996. Állam és nemzet - Uralkodó nemzet és nemzetpolitikai eszmék Magyarországon 1920 - 1941. Budapest.
- Crsyál, David 2003. A nyelv enciklopédiája. Osiris Kiadó, Budapest.
- Hodinka Antal 1910. A munkácsi görög katolikus püspökség története. Budapest.
- Mosolygó József 1941. A keleti egyház Magyarországon. Miskolc.
- Pirigyi István 1982. A görög katolikus magyarság története. Nyíregyháza.
- Pirigyi István 1990. A magyarországi görög katolikusok története. Nyíregyháza.
- Pirigyi István 2001. Görög katolikusok Erdélyben és Kárpátalján. Debrecen.
- Romsics Ignác 1998. Nemzet, nemzetiség és állam Kelet- Közép- és Délkelet-Európában a 19. században és a 20. században- Budapest.
- Udvari István (szerk.) 1990. A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása. Vasvári Pál Füzetek 3., Nyíregyháza.

**Formarea intelectualității greco-catolice din Sătmăr în
prima jumătate a secolului al 19-lea**

Rezumat

Studiul tratează contribuția școlilor romano-catolice medii și post-secundare din Sătmăr la fenomenul de formare a intelectualității greco-catolice din regiunea nord-vestică a bazinului Carpatic în prima jumătate a secolului al 19-lea.

Cele două instituții de învățământ din Sătmăr, Gimnaziul Major Regal și Liceul Episcopal din Sătmăr, înființate în primul deceniu al secolului al 19-lea, prin efectivul destul de însemnat de elevi greco-catolici care au învățat în cadrul acestor școli în prima jumătate a secolului al 19-lea, au contribuit considerabil la fenomenul social de formare a intelectualității greco-catolice laice și bisericești. Prin urmare, analiza datelor valoroase extrase din registrele matricole ale instituțiilor, completate în limba latină, formează un adaos valoros la studierea acestui fenomen social. Astfel, în afara cunoașterii datelor statistice ale elevilor, registrele ne ajută și la stabilirea parohiilor greco-catolice unde funcționau părinții lor (preoți greco-catolice), sau mai târziu elevii deveniți preoți. În perioada analizată, majoritatea parohiilor greco-catolice din regiunea Sătmărului aparțineau diecezei greco-catolice din Munkács (azi: Mukacevo), în parte diecezei greco-catolice din Oradea.

Datele prelucrate reflectă și identitatea națională a acestei pături intelectuale, care, în parte a fost motivată și de posibilitatea obținerii rangului de nobil.

Studierea diversității relațiilor etnice și de limbă care apar în acest material, poate fi folosită ca informație secundară în cercetarea relațiilor lingvistice - etnice ale regiunii,

respectiv al caracterului și modificărilor lor, de asemenea în documentarea rolului intelectual - social și a atitudinii clerului greco-catolic.

Studiul, în anexa lui, prezintă localitățile (pe județe) în parohia cărora au funcționat preoții greco-catolici, numele și etnia parohului, anul/anii de funcționare. (Denumirea localităților corespunde denumirii oficiale din epoca studiată.)